

volge dit stelsel, met de Rijksoverheid in conflict komen, gelijk dit in de Fransche godsdienstoorlogen dan ook feitelijk geschied is. Stukken van Frankrijk, waarin het Calvinisme den toon aangaf, kwamen op zich zelf te staan, wierven troepen aan en legerden zich; en tenslotte stonden deze stukken van het land onder eigen bewind en met een eigen leger, saam in bond tegen de Hooge Monarchale Overheid over. Het Kerkbestuur en het burgerlijk bestuur konden niet meer over heel het land saamgaan; doch in steê van nu Kerk en land te scheiden, zoodat de van elkaar onafhankelijke Kerken saâm in het ééne land en onder het ééne landsbestuur, konden leven, scheidde men niet den Staat van de Kerk, maar scheidde het ééne deel van het land van 't andere deel af.

§ 51. *Oplossing in Engeland en Amerika.*

Men gevoelde dat er breuke was, en dat die breuke tot uiting moest komen, maar instêe van de Kerkelijke sfeer los te maken van de Staatsfeer, liet men deze beide als onverbrekkelijk één, doch maakte nu de eenheid van het land los en splitste het ééne volk in twee groepen of deelen en gaf aan beiden een eigen Kerk: de ééne Roomsche, de andere Gereformeerde, maar dan ook aan beiden een eigen politieke zelfstandigheid. De deelen van Frankrijk die Roomsche waren gebleven stonden nu rechtstreeks onder den Koning, de andere die Gereformeerde waren geworden, stelden zich onder de civiele en militaire leiding der Calvinistische hoofden en veldheeren. Deze nieuwe gesteldheid vloeide noodzakelijkerwijs uit Calvijns grondbeginselen voort, doch ze trad eerst in na Calvijns dood, en alstoen is het Languet geweest, die de behoefte gevoelde om den nieuw geworden toestand systematisch toe te lichten, en dit is het wat hij toen in zijn *Vindiciae* beproefd heeft; edoch zonder vooralsnog tot de scheiding van Kerk en Staat door het stellen van beider zelfstandigheid en onafhankelijkheid over te gaan. Zoo bleef er tweërlei tegenstrijdigheid over. De eerste in de Kerk zelve, die de reeds ongeloovige massa, wyl ze uit gewoonte gedoopt was, in haar instituut bleef opnemen, en de tweede was, dat de Staatkundige Overheid slechts ééne Kerk erkennen kon, zelve tot die Kerk behoorde, en wat daarbuiten stond, slechts duldde. De